

УДК 635.5:631.526.32.001.4

**ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ СОРТІВ -
ЕТАЛОНІВ САЛАТУ (*Lactuca sativa* L.)**

А.В. Андрющенко, кандидат біологічних наук,
Н.В. Лещук, кандидат сільськогосподарських наук
Український інститут експертизи сортів рослин
А.І. Скрипка, провідний спеціаліст
Ніжинський аграрний інститут

Основною умовою для успішної охорони нового сорту шляхом одержання на нього патенту є його відповідність головним критеріям охороноздатності: новизні, вирізняльності, однорідності та стабільності.

Створений сорт має бути новим, відрізнятися від загальновідомих хоча б за однією ознакою, однорідним та стабільним [1]; методи ідентифікації також мають бути достовірними, відтворюваними за різних умов вирощування та достатньо доступними для використання. Колекції сортів-еталонів - невід'ємна частина методичних рекомендацій з експертизи сортів рослин на вирізняльність, однорідність та стабільність (ВОС-тест) і є однією з умов UPOV.

Сортом-еталоном може бути загальновідомий сорт, отриманий будь-яким методом, а також лінія, клон та популяція (у перехреснозапильних). Тому і метою наших експериментальних досліджень передбачено формування колекції, виділення кандидатів у сорти-еталони салату.

Матеріали та методи дослідження. Формування робочої колекції салату з метою визначення кандидатів у сорти-еталони розпочато у 2002 р. Українським інститутом експертизи сортів рослин, Колекцію, яка налічує 28 сортів салату (12 головчастого і 16 листового), згруповано за конкретними базовими морфологічними ознаками.

Вивчалася колекція на дослідному полі Ніжинського агротехнічного інституту Чернігівської області. Розсадник закладали за типом колекційного - дворядковими ділянками без повторень. Строки сівби та технологія вирощування загальноприйняті для зони Полісся.

У період вегетації проводили фенологічні спостереження та біометричні виміри, передбачені Методикою дослідної справи в овочівництві та баштанництві [2]. Визначення ідентифікаційних ознак шляхом морфологічного опису під час росту та розвитку рослин виконувалося за методиками UPOV [7] та ВІР [5, 6]. Статистичне опрацювання кількісних ознак проводили методом варіаційного ряду [4]. Насіння збирали вручну у міру досягання насінників кожного сорту окремо, очищали та визначали його посівні якості з метою формування власної колекції та її підтримання.

Результати досліджень. У салату як листового, так і головчастого візуально чітко фіксується 39 ідентифікаційних морфологічних ознак, передбачених Методикою з експертизи на ВОС [3]. Морфологічний опис проводили за однією ідентифікаційною ознакою генеративних органів і 36-ма вегетативними ознаками (табл. 1). Останні дві ознаки стосуються стійкості культури до хвооб.

Таблиця

Ідентифікаційні ознаки морфологічного опису кандидатів у сорти-еталони салату (*Lactuca sativa* L.)

Назва ознаки	Кількість ознак
Насінина (сім'янка)	1
Паросток	3

Рослина	4
Листок	20
Головка	4
Стебло	5
Стійкість до несправжньої борошнистої роси	1
Стійкість до вірусу	1

Установлено шість груп визначення групових ідентифікаційних ознак салату (табл. 2).

Таблиця 2

Ідентифікаційні ознаки салату (*Lactuca sativa* L.)

Г рупова ознака	Г радація ознаки	Код
Габітус	Не утворює головку (листяний)	3
	Утворює відкриту головку (проміжний)	5
	Утворює закриту головку (головчастий)	7
Забарвлення насіння	Біле	1
	Жовте	2
	Чорне	3
	Коричневе	4
Скоро стиглість (технічна стиглість листків)	Ультраранньостиглий	1
	Ранньостиглий	3
	Середньостиглий	5
	Пізньюстиглий	7
	Дуже пізньюстиглий	9
Антоціанове забарвлення листка	Відсутнє	1
	Наявне	9
Характер зламу листка	Масний	1
	Крихкий	2
Початок викидання квітконоса	Дуже ранній	1
	Ранній	3
	Середній	5
	Пізній	7
	Дуже пізній	9

Ідентифікація видів, сортів, біотипів - важливий елемент у роботі селекціонера та насіннезнавця, яка традиційно здійснюється лише на основі використання морфо-біологічних ознак. До того ж переважна частина ознак має значну мінливість залежно від умов вирощування рослин. Дуже складно ідентифікувати сортову належність у початковій стадії розвитку рослин. Тому для ідентифікації сортів використовують ознаки, які мають незначне варіювання, майже не залежать від умов вирощування і вважаються генетично зумовленими.

За результатами морфологічного опису виділено сорти салату (*Lactuca sativa* L), які можна вважати кандидатами в сорти-еталони за такими ознаками:

- **габітусом:** *головчасті* - Годар, Ленто, Ольжич, Фортунас, Дивограй, Майська королева, Промик, Бона, Людвіна, Вангард, Совський, Смуглянка; *проміжні* - Етті, Слобожанин, Пірат; *листяні* - Сніжинка, Золотий шар, Вагомий, Модесто, Гренада, Юстіна, Шар малиновий, Росела, Кучерявець одеський, Лоло Біонда, Евеліна, Королева літа, Смарагдовий шар;

- **забарвленням насінини:** *біле* - Годар, Майська королева, Промик, Вангард, Золотий шар; *жовте* - Ольжич; *чорне* - Етті, Сніжинка, Росела; *коричневе* - не визначено;

- **скоростиглістю:** *ультраранньостиглі* - Вангард; Юстіна; *ранньостиглі* - Годар, Сніжинка, Гренада, Ольжич, Фортунас, Шар малиновий, Вагомий, Росела, Золотий шар; *середньостиглі* - Етті, Ленто; *пізньостиглі* - Промик, Людвіна, Совський;

- **антоціановим забарвленням листка:** *наявне* - Шар малиновий, Пірат, Совський, Смуглянка, Смарагдовий шар; *відсутнє* - Годар, Ольжич, Майська королева, Промик, Бона, Людвіна, Вангард, Сніжинка, Гренада;

- **характером зламу:** *крихкий* - Етті, Ольжич, Людвіна, Вангард, Сніжинка, Золотий шар, Вагомий, Гренада, Шар малиновий, Королева літа, Кучерявець одеський, Смарагдовий шар; *масний* - Годар, Майська королева, Промик, Бона;

- **часом викидання квітконоса:** *дуже ранній* - Вангард, Юстіна; *ранній* - Годар, Сніжинка, Гренада; *середній* - Ольжич, Фортунас, Шар малиновий, Вагомий, Росела, Золотий шар, Годар, Слобожанин; *пізній* - Етті, Ленто; *дуже пізній* - Промик, Людвіна, Совський.

Висновки:

1. Протягом вивчення нашої колекції сортів-еталонів салату виявлено, що сортимент виду вимагає доповнення новими сортами з метою детальнішого вивчення сортової органографії та морфологічного опису спектра ідентифікаційних ознак. Такий підхід дасть змогу вдосконалити Методику з експертизи сортів рослин салату (*Lactuca sativa* L) таблицею ідентифікаційних ознак сортів, що вивчаються.

2. Доцільно у подальшому дослідженні звернути увагу на вивчення ідентифікаційних ознак генеративних органів (насіння - сім'янки) салату різними методами ідентифікації сортів.

Використана література:

1. Международная конвенция по охране новых сортов растений от 2 декабря 1961 г., пересмотренная в Женеве 10 ноября 1972 г., 23 октября 1978 г. и 19 марта 1991 г. // UPOV Publication. - Женева, 1997. - 221(R). - С. 3-5.

2. Методика дослідної справи в овочівництві та баштанництві / За ред. Г.Л.Бондаренка, К.І. Яковенка. - Х.: Основа, 2001. - С. 11-19, 220, 223.

3. Методика проведення експертизи сортів рослин на відмітність, однорідність та стабільність (ВОС). Овочеві та картопля. /За ред. В.В.Волкодава. - К.: Алефа, 2000. - С. 190-199.

4. Методические рекомендации по статистической оценке селекционного материала овощных и бахчевых культур. - Х.: ИОБ, 1993.- С. 69-72.

5. Методические указания по изучению и поддержанию мировой коллекции. - Л.: ВИР, 1988.- 39 с.

6. Методические указания по селекции и семеноводству зеленых овощных культур. - Л.: ВИР. - 1976. - 30 с.

7. Guidelines for distinctness, homogeneity and stability of lettuce (*Lactuca sativa* L.). -TG/13/4, 1981.

УДК 635.1:8.635 .52.631.526.3.001.4

Андрющенко А. В., Лещук Н.В., Скрипка А.І. Формування колекції сортів-еталонів салату (*Lactuca sativa* L.) // Сортівивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005. - № 1.- С. 49-54.

Досліджено формування робочої колекції сортового генофонду салату (*Lactuca sativa* L), морфологічний опис сортів та методи виділення кандидатів у сорти-еталони для проведення експертизи на вирізняльність, однорідність і стабільність.

Ключові слова. Насіння, салат, колекція, сорт-еталон, вирізняльність, однорідність, стабільність, морфологічний опис, ідентифікаційна ознака.

УДК 635.1:8.635 .52.631.526.3.001.4

Андрющенко А. В., Лещук Н.В., Скрипка А.І. Формирование коллекции сортов-эталонов салата (*Lactuca sativa* L.) // Сортівивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005. - № 1. - С. 49-54.

Исследовано формирование рабочей коллекция сортового генофонда салата (*Lactuca sativa* L), морфологическое описание сортов и методы выделения кандидатов в сорта-эталоны для

проведения экспертизы на отличимость, однородность и стабильность.

УДК 635.1:8.635 .52.631.526.3.001.4

Andryushchenko A., Leshchuk N., Skrypka A. The forming of lettuce variety examples collection (*Lactuca sativa* L.) // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин.- 2005. - № 1.- С. 49-54.

Shown the completion of work collection of variety geophone of lettuce (*Lactuca saliva* L.), morphology description and the methods of taking up the candidates into variety reverence for conducting the examination on distinctness, uniformity and stability.